

PŘÍRODA BEZ HRANIC

JAKUB KAŠPAR, HANDRIJ HÄRTEL, TOMÁŠ ROTHROCKL,
PAVEL HUBENÝ, MARTIN STARÝ

Mgr. JAKUB KAŠPAR

Od roku 2010 náměstek ředitele Správy Krkonošského národního parku zodpovědný za komunikaci a zahraniční vztahy. Od roku 2013 prezident EUROPARC ČR, v březnu 2015 zvolen prezidentem EUROPARC Central and Eastern Europe. Člen WCPA IUCN.

Ing. HANDRIJ HÄRTEL, Ph.D.

Náměstek ředitele pro výzkum, monitoring a mezinárodní spolupráci na Správě Národního parku České Švýcarsko. Dlouhodobě se zabývá vegetací a ochranou pískovcových oblastí střední Evropy.

Ing. TOMÁŠ ROTHROCKL

Ředitel Správy Národního parku Podyjí. Podílel se na založení a práci Správy CHKO Podyjí, později i Správy NP Podyjí. Je jedním z iniciátorů bilaterálního národního parku Podyjí – Thayatal.

Mgr. PAVEL HUBENÝ

Ředitel Správy Národního parku Šumava. Ve své odborné praxi se zaměřuje na věk lesa a disturbanční historii Šumavy.

Ing. MARTIN STARÝ

Od roku 2009 pracuje na Správě Národního parku Šumava v odboru ochrany přírody. Od roku 2014 tento odbor jako náměstek ředitele vede.

Správy našich národních parků sdílí již téměř tři desetiletí novodobých zkušeností s bilaterální přeshraniční spoluprací se svými partnerskými organizacemi. Z tohoto pohledu se Česká republika po pádu železné opony stala jednou z evropských "velmocí" i vůdčí silou v oblasti dvojstranných vztahů v péči o chráněná území překračující hranice států.

KRKONOŠSKÝ NÁRODNÍ PARK NA ČESKÉ I POLSKÉ STRANĚ HRANICE

Základy spolupráce mezi oběma národními parky padají hluboko do historie. Už v dobách, kdy hraniční hřeben, rozdělující obě země i oba národní parky, bedlivě střežili českoslovenští, ale zejména polští, pohraničníci se samopaly, existovaly řídké, ale přesto alespoň nějaké, kontakty mezi odbornými pracovníky obou parků, ale i akademických institucí obou zemí. Výsledky bádání na obou stranách Krkonoš se objevovaly v našem odborném periodiku Opera Corcontica. Po pádu komunistického režimu se, pochopitelně a bohudíky, uvolnily hranice i v Krkonoších a kontakty mezi lidmi ze správ obou národních parků začaly být mnohem častější. Systematicky se začalo spolupracovat v první polovině devadesátých let a od roku 2004 dostala spolupráce i smluvní rámeček. V roce 2005 jsme byli, jako druhé území v Evropě, certifikováni Federací EUROPARC

jako Přeshraniční park a od té doby se programu Transboundary Parks Programme velmi aktivně účastníme. Samozřejmě ne kvůli nějakému certifikátu nebo logu navíc, ale hlavně proto, že program sám nás posunuje dál. V první řadě tím, že přeshraniční parky procházejí každých pět let opětovným hodnocením kvality vzájemné spolupráce, kdy se hodnotí i to, jestli v té uplynulé pětiletce dokázaly přijít s něčím novým, s nějakou vyšší úrovní spolupráce. To je docela fajn věc – a pokud je vaše spolupráce už hodně intenzivní, je to někdy docela slušný hlavolam přicházet na to, kde a v čem byste ještě mohli přidat. A tím druhým katalyzátorem je, že díky zmiňovanému programu vznikla také evropská Síť přeshraničních parků (Transboundary Parks Network), která opravdu dobře funguje a kromě vzájemných kontaktů (a skutečně se osvědčuje a hodí mít po celé Evropě přátele, kterých se můžete zeptat, jak to či ono chodí u nich) přináší taky spoustu inspirace.

Vzájemná inspirace je pochopitelně také neodmyslitelným benefitem samotné spolupráce mezi krkonošskými národními parky. Učíme se od sebe – inspirujeme se v dobrém a snažíme se poučit z chyb partnera. Pomáháme si navzájem. Za posledních deset let jsme už společně rozjeli dvacítku společných projektů financovaných z evropských fondů...



Krkonošský národní park. Foto Kamila Antošová

Koordinujeme vzájemně vzdělávací aktivity, propagační a komunikační plány, ale zejména management přírody a návštěvnosti v obou parcích. Pokud jde o management návštěvnosti, projevují se tu zdánlivě drobné, ale z hlediska praxe podstatné, rozdíly v legislativách obou zemí. Nad polskou částí Krkonoš je třeba zcela zakázané motorové létání, zatímco nad českou částí národního parku aktuálně žádné speciální limity neplatí. Místní letci našťestí ve valné většině dodržují uzavřenou džentlmenskou dohodu o letových hladinách, ale z legislativy pro létání nad národním parkem dnes nevyplývají žádná přísnější omezení ve srovnání se zbytkem Česka. V polských Krkonoších se skupiny více, než pěti turistů, musí pohybovat s horským průvodcem. V polské části parku se platí vstupné. Polský národní park ze zákona ručí za bezpečnost turistů, proto na jeho území například nenajdete skoro žádné vyhrazené cyklotrasy, apod. Přesto se snažíme koordinovat, co koordinovat možné je – například hromadné sportovní či rekreační akce v národním parku.

Sladili jsme zcela zonaci národních parků tak, aby k sobě přiléhaly jádrové zóny s nulovým managementem (nebo managementem, vynuceným důvody ochrany přírody), a předpokládáme, byť jsme zatím na počátku jednání s partnery v regionu, že zonace zůstane takto komplementární i po změnách, které přinesla nová pravidla v novele zákona o ochraně přírody a krajiny, platné od 1. června 2017. Managementové zásahy a opatření koordinujeme bez větších problémů i přesto, že polská část Krkonoš (zejména vzhledem k desetinovému rozsahu oproti části české, i vzhledem k rozdílné geomorfologii – v Polsku Krkonoše tvoří fakticky jen hlavní hřeben) patří po právu do kategorie II IUCN, zatímco na české straně stejně tak po právu do kategorie V.

Pokud jde o výzkum a monitoring, pak se snažíme spolupracovat především s externími subjekty z univerzitní a akademické sféry, protože naše vlastní kapacity na pokrytí veškerých potřeb rozhodně nestačí, byť především monitoringu se odborníci z našeho odboru péče o národní park věnují tak intenzivně, jak je to jenom možné. Spolupráce mezi národními parky dvou zemí, byť v jednom pohoří, není samozřejmě vždycky bezproblémovou horskou vycházkou po skvěle upravené cestě, bez zakopnutí a problémů. Přesto naše zkušenosti ukazují, že žádná lepší cesta k dobré



Národní park České Švýcarsko: Křídelná stěna, v pozadí Růžák. Foto Václav Sojka

ochraně přírody Krkonoš, opravdu neexistuje.

NÁRODNÍ PARKY ČESKÉ A SASKÉ ŠVÝCARSKO

Mezi výhody spolupráce v bilaterálním národním parku Česko-Saské Švýcarsko patří zejména poměrně dlouhá tradice spolupráce, navíc smluvně zakotvené dohodou mezi ministerstvy životního prostředí Saská a Česka (1991), dále velmi srovnatelné podmínky obou parků, a to nejen přírodní: oba parky vykazují malý rozdíl v rozloze, mají přibližně stejný počet personálu s obdobnou strukturou, rámcově srovnatelné nastavené přístupy a procesy.

Podstatnější rozdíly se týkají např. organizačního začlenění správy parku: národní park Saské Švýcarsko je součástí státní firmy Sachsenforst, není tedy přímo řízen ministerstvem, a nevykonává státní správu, dále je zde podstatný rozdíl v míře zatížení území parku turistikou a horolezectvím, která je na saské straně nepoměrně vyšší (dáno historickými důvody a blízkostí Drážďan). Management v obou parcích sleduje v hlavních rysech stejné principy a cíle: péče o území v souladu s kategorií II IUCN. Při bližším pohledu jsou zde však určité rozdíly. Ten nejdůležitější se patrně týká přístupu k invazním druhům, které jsou v Saském Švýcarsku (podobně jako jinde v německých chráněných územích) tlumeny či eradikovány jen v omezené míře, a to zejména v územích ponechaných samovolnému vývoji, kdežto na české straně není potlačování invazních druhů vnímáno jako rozpor s principem ponechání území samovolnému vývoji, podobně jak tomu odpovídá režim přírodní zóny v novelizo-

vaném ZOPK. Tato novela mimochodem významně přispěla k sjednocení přístupů v obou parcích: Správa NP České Švýcarsko je nově orgánem ochrany přírody i na území CHKO Labské pískovce (tedy stejný model, jako již dlouho platí na saské straně), dále nově vymezovaná klidová území de facto odpovídají územím Kernzone v NP Saské Švýcarsko a nově vymezovaná zónace, nyní již na managementovém principu, dobře odpovídá kategorizaci zón v Saském Švýcarsku (Naturzone, Pflegezone, atd.). Oba národní parky používají již delší dobu společnou managementovou mapu. Z ní je mj. patrné, že rozsah tzv. „bezzásahových“ území je na saské straně podstatně větší, což je dáno jednak tím, že je saský park o 10 let starší, ale také rozdílným výchozím stavem.

V oblasti výzkumu a monitoringu se obě správy potýkají s nedostatkem interních kapacit. I z toho důvodu se nyní zřizuje přeshraniční vědecká rada pro oba národní parky (i obě chráněné krajinné oblasti), která by měla umožnit větší zapojení externího výzkumu a stimulovat nové výzkumné projekty.

Osvěta a PR patří k prioritám v obou parcích, už proto, že oba parky představují významné objekty cestovního ruchu i tradiční turistiky a horolezectví. Na saské straně je však tato zátěž podstatně vyšší, proto i rozsah práce s veřejností (např. množství akcí pro veřejnost, exkursí apod.) je na saské straně větší. Přeshraniční spolupráce v této oblasti je na vysoké úrovni: existuje společný vizuální styl, spolupráce informačních center v obou zemích, společné projekty jako dráha národního parku aj.

S ohledem na skutečnost, že oba parky

v tomto roce obhájily na dalších pět let platnost certifikátu Transboundary Parks, udělovaného Federací Europarc, lze přeshraniční spolupráci mezi oběma parky považovat jistě za nadstandardní, neboť tato certifikace si klade splnění řady konkrétních kritérií, např. existence společné vize a koncepce spolupráce. Přes uvedené příklady společných projektů, je však již od 90. let zřejmé, že úspěch této spolupráce je založen především na velmi blízkých vztazích mezi pracovníky obou parků. K tomu přispívají tradiční setkání několikrát během roku (společné exkurse apod.). Zkušenost z Českosaského Švýcarska říká, že dobré osobní kontakty jsou zdaleka nejdůležitějším předpokladem úspěšné spolupráce a mohou pomoci překonat i řadu nelehkých výzev. K těm se řadí v Českosaském Švýcarsku narůstající návštěvnost a tlak na využití území, nejen v obou parcích, ale i v obou chráněných krajinných oblastech, a z interního pohledu především nedostatek personálních kapacit, zejména pro oblast výzkumu a monitoringu, a také částečně stále přetrvávající jazyková bariéra.

SPOLUPRÁCE SPRÁV NÁRODNÍCH PARKŮ PODYJÍ A THAYATAL

Již v 80. letech minulého století, za dob železné opony, byla rozsáhlá území na obou březích Dyje v prostoru mezi Znojmem a Vranovem n. D. pokryta územní ochranou. Na straně sousedního Rakouska to byla přírodní rezervace Thayatal, na straně naší Chráněná krajinná oblast Podyjí. Neoficiální kontakty v oblasti ochrany přírody byly navázány bohatě před listopadem 1989, avšak až po pádu železné opony mohlo dojít k intenzivní spolupráci. Paradoxem je, že z rakouské strany iniciovala jednání zprvu nevládní organizace - občanská iniciativa, která pár let předtím de facto zabránila výstavbě přehrady Býčí skála v srdci dnešního Národního parku Podyjí. Ta spolu s představiteli obce Hardegg zahájila věcná jednání o konkrétní spolupráci při ochraně daného území s naší Správou CHKO a MŽP. Již tehdy bylo jasné, že se obě strany pokusí zajistit územní ochranu v kategorii národní park. Součinnost rakouských spolkových i zemských orgánů na sebe nenechala také čekat. V porevoluční době plynul čas rychleji než nyní, tak mohl být národní park Podyjí v návrhu připraven a projednán již začátkem roku 1991, kdy byl v březnu vyhlášen vládou. Rakušané, zejména díky složitým majetkoprávním

vztahům, na přípravu NP Thayatal potřebovali celé desetiletí. I proto byla devadesátá léta věnována tvorbě analýz a koncepcí na obou stranách. Tato přípravná fáze vyústila v podepsání mezinárodní deklarace o spolupráci při ochraně území Podyjí-Thayatal, kterou podepsali v roce 1999 oba ministři životního prostředí a hejtman země Dolní Rakousko.

NP Thayatal byl zřízen od roku 2000 a oficiální spolupráce započala bezprostředně po konsolidaci nového úřadu NP Thayatal. Zásadní záležitostí bylo vyřešit maximálně možné sjednocení a koordinaci způsobů ochrany národních parků a péče o jejich přírodu a krajinu. Toto nebylo úplně jednoduché - obě správy mají naprosto odlišné statuty, postavení, kompetence, kapacity i rozpočty. Nicméně jsme shodně našli východisko v principech ochrany této kategorie chráněných území, které obě strany ctí a spatřují v podobě zásad kategorie II. (národní park) IUCN. Již v roce 2002 bylo možno na úrovni ředitelů obou správ podepsat dohody "O společných cílech, východiscích a zásadách managementu NP Podyjí-Thayatal" a o sdílení dat a informací". Tyto základní normy spolupráce, byť dnes již aktualizované, jsou do dnešních dnů základními pilíři kooperace. Garantují, že obě strany, a to i přes rozdílné právní rády a systémy ochrany přírody, budou k péči o území přistupovat shodně. V praxi se spolupráce odbývá na úrovni jednotlivých odborných projektů řešených společně,

"denní" komunikací příslušných pracovišť a pracovníků a pravidelnými koordinačními schůzkami vedení organizací. Vztahy jsou otevřené, přátelské, tvůrčí a v pravdě sousedské. Supervizi zajišťuje každoročně zasedající komise složená ze zástupců příslušných ministerstev, krajských (zemských) pracovišť, předsedů rad národních parků a ředitelů jejich správ. Zde se obě správy zodpovídají ze své činnosti, koordinují se společně zásadní postupy. S trochou nadsázky se tak jednotlivé národní politiky ochrany životního prostředí mají možnost uplatnit a protnout v terénu našeho společného národního parku velmi operativně. Z pohledu efektu péče o území není podstatné, jestli jsou potřebné činnosti zajišťující ochranný management prováděny přímo správou NP, či dodavatelsky. Důležitější je koordinovaný a komplexní přístup k ochraně biotopů a ten je zajištěn.

Obdobně je tomu i na poli výzkumu a monitoringu, kde ctíme zásady koordinace, spolupráce a sdílení informací. Příkladem dobrého řešení je velký odborný projekt Příroda bez hranic, v nedávných dnech prezentovaný na semináři Federace Europarc v Bruselu. Jeho předmětem bylo několik výzkumných segmentů (např. inventarizace motýlů, monitoring mrtvého dřeva v řece, výzkum výskytu kočky divoké a další), které zajišťovaly vybrané řešitelské týmy a experti z obou zemí.

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta jsou aktivity obdobně koordinova-



Národní park Podyjí. Foto Tomáš Rothrockl

né. V této oblasti je nepochybně leaderem sousední správa NP Thayatal, jejíž činnosti jsou primárně do této oblasti zaměřeny. Obě pracoviště dlouhodobě připravují společné akce pro veřejnost, zejména komentované vycházky, setkání rodičů s dětmi, sdílí v Rakousku připravený vzdělávací projekt pro žáky "Národní park jde do škol". S radostí se angažujeme v oblasti pořádání kulturních akcí, zejména koncertů a výstav. Informační publikace jsou vydávány v obou národních jazycích a v angličtině. Obě návštěvnická střediska kooperují.

Zhodnocení míry a kvality spolupráce musí udělat jiní. Z pohledu Komise pro spolupráci obou zemí v oblasti životního prostředí, kterou založili v minulých letech ministři Rupprechter a Brabec, je spolupráce obou správ národních parků na hranici států prezentována jako příklad výborné spolupráce. Jasně je, že kooperace se musí dále prohlubovat, nepochybně postoupíme od společných projektů ke sdílení společných pracovníků. A v budoucnu po sblížení systémů bude zajišťovat ochranu obou národních parků jedna společná organizace. Ale to nechtě je prozatím vnímáno jako dobrá vize.

SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU ŠUMAVA A SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU BAVORSKÝ LES

Vztahy obou správ procházely za posledních 25 let řadou oscilací. Komplikovaly je především měnící se přístupy na české straně, a to nejen časté změny na postu ředitele, ale i změny v koncepčním přístupu k ochraně přírody a krajiny. V posledních 3 letech se snažíme o stabilizaci pracovního prostředí, jehož základem je společná meta: splnění ukazatelů kategorie II IUCN na obou stranách hranice.

Celý proces pak má řadu dílčích kroků, které postupně plníme. Především nová zákonná úprava na české straně vytvořila dostatečně jasné právní prostředí pro naplnění tohoto cíle. Před orgány ochrany přírody teď stojí praktické cíle: bude nezbytné tento cíl zakomponovat do všech koncepčních materiálů pro management území, zejména do nově vytvořené zonace, zásad péče o území a vyhlášení klidových území. A pochopitelně dohodnuté koncepce naplnit činy.

Obnovili jsme spolupráci a stvrдили ji certifikováním Federace EUROPARC jako Přeshraniční park v roce 2015, a od té doby se programu Transboundary Parks aktivně účastníme.



Národní park Šumava. Foto Hana Címburková

Spolupracujeme na poli monitoringu stavu a vývoje předmětů ochrany, ekologické výchovy a vzájemné komunikace. Tuto spolupráci zastřešují memoranda o spolupráci a deklarace konkretizující jednotlivé sekce spolupráce. Odvíjí se to od společných schůzek zástupců vedení obou správ minimálně dvakrát za rok na společné výjezdní dvoudenní poradě. Od těchto porad se pak odvíjí přímá spolupráce odborníků na další úrovni řízení. Tato struktura přináší plody v podobě společných projektů, převážně financovaných z prostředků programu přeshraniční spolupráce ČR – Svobodný stát Bavorsko InterReg. Probíhá společný projekt nazvaný Silva Gabreta zaměřený na srovnatelný sběr dat o biodiverzitě, projekt Monitoringu struktury lesních ekosystémů směřuje k poznání funkce těchto ekosystémů – dochází k vytvoření společné přeshraniční trvalé monitorovací plochy, zajištění společného zmapování území laserovou technologií Lidar, opakovaný monitoring populace tetřeva hlušce jako deštníkového druhu ekosystému horských lesů Šumavy a Bavorského lesa a navazující projekt monitoringu jeřábka lesního a tetřívka obecného. Společným projektem je i monitoring a inventarizace hub. Společnou metodikou také provádíme monitoring návštěvnosti území a potřeb návštěvníků v projektu socioekonomické analýzy. Mezi další nové běžící mezinárodní projekty patří sledování rysa ostrovida a přeshraniční sledování populace jelení zvěře. A pracujeme společně samozřejmě i na poli osvěty a vzdělávání: společným projektem obohacujeme technické možnosti pro výměnu škol přes hranici a získávání povědomí o ochraně přírody u školní či předškolní mládeže a dětí. A připravujeme projekty další: například společný marketing ochrany přírody u vybra-

ných zrcadlových informačních středisek a vytvoření nových vzdělávacích aktivit pro návštěvníky v území. Připravili jsme společně velký projekt LIFE, jehož cílem je navrácení vody odvodněným mokřadům. Významnou přidanou hodnotou těchto aktivit je získání cenných mezinárodních zkušeností a znalostí těch pracovníků a pracovníc, kteří jsou do projektu zahrnuti. Otevírají se tak dveře novým možnostem a možným řešením, která by bez společného mezinárodního zážitku nebyla možná. Činnosti správy národního parku tak nabývají nejen na kvantitě, ale především i na kvalitě. Dalším, ale velmi důležitým produktem přeshraniční spolupráce je zajištění dlouhodobé kontinuity práce. Za posledních cca 8 let došlo ke 3 změnám ředitelů. Průměrná doba „životnosti ředitele“ Správy národního parku tak klesla pod 3 roky. To má za následek významnou fluktuaci nejen na pozici ředitele, ale zároveň i jeho podřízených. Tyto změny mají na fungování této organizace zásadní negativní význam a společné přeshraniční závazky snad zajistí větší stabilitu činnosti Správy. Nejdůležitějším „vedlejším produktem“ množství běžících společných projektů a činností je však užší provázanost aktivit obou Správ. Pracovníci se častěji potkávají, sdílejí zodpovědnost za vykonávané projekty a společně pracují na vyhodnocení a prezentaci výsledků svého společného snažení. Vznikají tak osobní kontakty a přátelství, která jsou často více důležitá než vlastní plnění závazných cílů projektů.